

13. § 3 stanoví výslovně povinnost k odškodnění, pokud úředník soudu způsobil nějaké osobě úmyslně nebo z nedbalosti škodu. Tím je trestnost takového jednání podle kán. 1457, § doplněna o povinnost majetkového vyrovnání. Blíže k předpokladům odškodnění → MK 128.

Caput II

Kapitola II.

DE ORDINE COGNITIONUM

POŘADÍ PROJEDNÁNÍ ZÁLEŽITOSTÍ

Čl. 76

Princip posloupnosti

§ 1. Causae cognoscendae sunt eo ordine quo fuerunt propositae et in albo inscriptae (cf. can. 1458).

§ 1. Záležitosti je nutno projednat v tom pořadí, jak byly předloženy a zapsány do knih (srov. kán. 1458).

§ 2. Si autem aliqua causa celerem prae ceteris expeditionem exigat, id peculiari decreto, rationibus suffulto, statuendum est (cf. can. 1458).

§ 2. Pokud však některá záležitost vyžaduje urychlené projednání před ostatními, je to nutno stanovit zvláštním dekretem s uvedením důvodů (srov. kán. 1458).

1. Princip posloupnosti slouží ke garantování rovnosti práv všech těch, kteří u soudu podávají návrhy nebo žaloby. Tím není vyloučena možnost, aby se jednotlivým záležitostem mohlo poskytnout přednostní zpracování. Musí k tomu však být prokazatelné důvody, které jsou uvedeny v dekretu.

Takový dekret vydá soudce, kterému je řízení přiděleno; při jednotlivém přidělení mimo turnus (→ čl. 48, § 2) vydá odpovídající rozhodnutí soudní vikář nebo biskup moderátor.

2. Přednostní zpracování může být v záležitostech neplatnosti manželství nařízeno především pokud již snad nebudou déle k dispozici svědci pro dokazování, např. kvůli nebezpečnému onemocnění nebo také kvůli stěhování do jiného světadílu.
3. Čl. 76 vyžaduje *cognitio* podle posloupnosti nápadu. Protože je tento termín překládán jako „rozhodnutí“, je takto postavený princip již teoreticky neudržitelný. Bylo by vyžadováno, aby řízení zralá k rozhodnutí nesměla být ukončena předtím, než budou rovněž zralá k rozhodnutí dříve zahájené spory.

Jednotlivá řízení nemohou být vyřizována po sobě, nýbrž musí být zpracovávány vedle sebe. Termínování jednotlivých procesních kroků nezávisí jen na teoretických kritériích posloupnosti, nýbrž také na pracovním vytížení procesně zúčastněných soudních úředníků stejně jako na spolupůsobení stran, svědků, atd.

Čl. 77

Podávání námitek

§ 1. Vitia, quibus sententiae nullitas haberi potest, in quolibet iudicii statu vel gradu excipi possunt itemque a iudice ex officio declarari (can. 1459, § 1).

§ 1. Vady, které mohou způsobit neplatnost rozsudku, je možno namítnout v kterémkoliv stavu nebo stupni řízení a rovněž soudce je může prohlásit z úřední povinnosti (kán. 1459, § 1).

§ 2. Praeter casus de quibus in § 1, exceptiones dilatoriae, eae praesertim quae respiciunt personas et modum iudicii, proponendae sunt antequam formula dubii statuatur, nisi formula dubii iam statuta emergerint, et quam primum definiendae (cf. can. 1459, § 2).

§ 2. Kromě případů, o nichž v § 1, je nutno předložit odkladné námitky, hlavně týkající se osob a náležitostí řízení, před stanovením formulace pochybnosti, pokud nevyplnou až poté, a je nutno o nich rozhodnout co nejdříve (srov. kán. 1459, § 2).

1. Procesní právo rozlišuje materiální a procesní námitky. Materiální námitky jsou takové, které nesměřují proti řízení, nýbrž proti hmotněprávnímu požadavku, o němž je veden právní spor.

Procesní námitky se obracejí proti přípustnosti řízení nebo jednotlivých kroků řízení. Procesní námitky se rozlišují na:

- odkládací námitky (*exceptiones dilatoriae*), které je třeba přezkoumat a posoudit předtím, než může být řízení vedeno dále, → bod 3, 5-7;
 - vylučující námitky (*exceptiones peremptoriae*), které vedení nebo další vedení řízení vylučují, → bod 4.
2. Neplatnost rozsudku musí být odvrácena v každém případě, kdy bude předvídatelná, neboť maří úspěch řízení. Proto § 1 nařizuje, aby skutečnosti, které by mohly mít za následek neplatnost rozsudku podle čl. 270 nebo 272, byly předloženy kdykoliv a také uplatněny z úřední povinnosti.
 3. Hrozící neplatnost rozsudku může být uplatněna odkládacími námitkami. Mohou být odstraněny korekturami. Následující skutečnosti odůvodňují odkládací námitky ve smyslu § 1:
 - špatný počet soudců podle čl. 30, § 1 (čl. 272, ° 1);
 - neplatný procesní úkon jako podklad budoucího rozsudku (čl. 272, ° 5);
 - legitimní nepřítomnost protistrany podle čl. 139, § 2 (čl. 272, ° 6).
 4. Také vylučující námitky mohou ukazovat na hrozící neplatnost rozsudku, a sice v následujících případech:
 - absolutní nepřislušnost soudce podle čl. 8 a čl. 9 (čl. 270, ° 1);
 - chybějící jurisdikce soudce (čl. 270, ° 2);
 - nepřítomnost žaloby (čl. 270, ° 4);
 - nedostatek procesní způsobilosti strany (čl. 270, ° 5);
 - procesní zastoupení bez zmocnění (čl. 270, ° 6);
 - odepření práva na obhajobu (čl. 270, ° 7).Jmenované skutečnosti vedou k přerušení procesu a, pokud nejsou odstranitelné, také k jeho ukončení, a to vždy když byly předloženy. Není dána žádná prekluzivní lhůta (→ čl. 271).
 5. Odkládací námitky, které nemají žádný dopad na platnost rozsudku, musí být předloženy před stanovením procesní otázky, pokud již mohly být namítány. Nicméně nestane-li se tak, nemohou být poté uplatněny.
 6. Pokud námitky posledně jmenovaného druhu vyjdou najevo teprve po stanovení předmětu sporu (*emergerint*), mohou být ještě účinně předloženy. Není nutné,

aby vznikly teprve po stanovení předmětu sporu (např. podjatost kvůli sporu podle čl. 67, § 1); postačuje, že se teprve poté staly známými namítající straně, a to nikoliv z důvodu hrubé nedbalosti.

7. Protože odkládací námitky zdržují procesní průběh, slouží tedy rychlému chodu celého řízení když jsou projednány a rozhodnuty dekretem soudce (→ čl. 261) jak nejdříve je to možné. Není přípustné dále vést proces a dát námitky stranou, a už vůbec ne v naději, že je rozsudek zhojí.

Čl. 78

Rozhodnutí o námitkách

§ 1. Si exceptio proponatur contra tribunalis competentiam, hac de re collegium videre debet, salvo art. 30, § 3 (cf. can. 1460, § 1).

§ 1. Jestliže se podá námitka nepříslušnosti soudu, je povinen o této věci rozhodnout senát, při zachování čl. 30, § 3 (srov. kán. 1460, § 1).

§ 2. In casu exceptionis de incompetencia relativa, si collegium se competens pronuntiet, eius decisio non admittit appellationem, at non prohibetur querela nullitatis, de qua in artt. 269-278, aut restitutio in integrum, de qua in cann. 1645- 1648 (cf. can. 1460, § 2).

§ 2. Jestliže se senát prohlásí příslušným v případě námitky relativní nepříslušnosti soudu, nelze se proti jeho rozhodnutí odvolat, avšak nezakazuje se stížnost na neplatnost podle čl. 269 – čl. 278, nebo návrh na navrácení v předešlý stav podle kán. 1645-1648 (srov. kán. 1460, § 2).

§ 3. Quod si collegium se incompetens declaret, pars quae se gravatam reputat, potest intra quindecim dies utiles provocare ad tribunal appellationis (cf. can. 1460, § 3).

§ 3. Jestliže se senát prohlásí nepříslušným, může se strana, která se cítí postižená, odvolat do patnácti užitečných dnů k odvolacímu soudu (srov. kán. 1460, § 3).

1. Přezkoumání vlastní příslušnosti je věcí samosoudce nebo předsedy senátu (→ čl. 119, § 1). O odpovídajících námitkách má rozhodnout sám. Pro námitku absolutní nepříslušnosti platí čl. 79, pro relativní zde §§ 2-3.
2. Rozhodnutí soudce, že je námitka bezdůvodná a on je příslušný, není napadnutelné jako opravným prostředkem odvoláním, otázka tedy nemůže být tímto způsobem přivedena dalšímu stupni. § 2 však ponechává otevřenu možnost stížnosti na neplatnost a opětovné použití. Přichází ke slovu, pokud jsou dány předpoklady předložení tohoto opravného prostředku.

Stížnost na neplatnost nepřichází v úvahu toliko s odůvodněním relativní nepříslušnosti soudce, neboť v tom není žádný důvod pro neplatnost rozsudku. Podmiňuje-li však projednání procesu nepříslušným soudcem např. odepření práva na obhajobu (→ čl. 270, ^o 7), je potom možná stížnost na neplatnost.

Opětovné použití může být vzato v úvahu jen pokud na pohrdání relativní nepříslušností může být nahlíženo jako na porušení „nikoliv jen procesního předpisu“ ve smyslu kán. 1645, § 2, ^o 4. To je v případě, když se dá odůvodnit, že má příslušnost dopad na obsah rozhodnutí. To však může být doloženo stěží.

3. Prohlásí-li se soudce za nepříslušného, potom se směřuje stížnost proti tomu odvolacímu stupni (k tomu čl. 25 a čl. 27). Zde musí být dán opravný prostředek, neboť není přijatelné, aby odmítnutý soudce uznal s ohledem na námitky svojí

nepříslušnost a pro žalobce mohlo být nemožné zahájit požadované řízení před příslušným soudem.

4. Přijetí záležitosti soudcem, který uznal svoji nepříslušnost, jej vystavuje trestním postihům podle kán. 1457, § 1. Totéž platí, pokud se soudce prohlásí za nepříslušného, ačkoliv je jistě a prokazatelně příslušný.
5. Užitečná lhůta – zde patnáct dnů – je podle kán. 201, § 2 taková, která běží jen tomu, který o jejím běhu ví a může jednat. Není-li v daném případě strana o lhůtě poučena, lhůta neběží. K počítání lhůty → kán. 203.

Čl. 79

Následky absolutní nepříslušnosti

Tribunal in quovis stadio causae se absolute incompetens agnoscens, suam incompetentiam declarare debet (cf. can. 1461). Soud, který v kterémkoliv stavu řízení pozná, že je absolutně nepříslušný, je povinen prohlásit svou nepříslušnost (srov. kán. 1461).

1. Absolutní nepříslušnost soudce podle čl. 8 a čl. 9 má za následek nenapravitelnou neplatnost rozsudku (→ čl. 270, ^o1). Dojde-li soudce k poznání své absolutní nepříslušnosti, ať už vlastními poznatky nebo námitkou strany nebo také jakýmkoliv upozorněním, musí prohlásit svoji nepříslušnost a ukončit řízení. Z jeho povinnosti péče o strany, jejichž záležitost přijal, vyplývá, že je má poučit o příslušném soudci a tomuto poskytnout k dispozici akta, pokud je tam zaveden proces.
2. Pohrdá-li soudce povinností podle čl. 79, potom se vystavuje nebezpečí trestního postihu podle kán. 1457, § 1. Blíže in MK 1461, 4.

Čl. 80

Kauce na náklady

Quaestiones de cautione pro expensis iudicialibus praestanda aut de concessione gratuiti patrocinii, quod statim ab initio postulatum fuerit, et aliae huiusmodi regulariter videndae sunt antequam formula dubii statuatur (cf. can. 1464). Otázky poskytnutí zálohy na soudní výlohy nebo přiznání bezplatné právní pomoci, o které bylo už na počátku žádáno, a jiné takové otázky, je nutno rozhodnout zpravidla před rozhodnutím o formulaci pochybnosti (srov. kán. 1464).

1. Pokud dává žaloba důvod se domnívat, že eventuelně nebude mít úspěch a že nebude moci být dosaženo uhrazení soudních výloh od žalobce, může soudce nařídit stanovení peněžité záruky žalobci, ačkoliv o otázce, kdo má nést náklady bude rozhodnuto teprve v konečném rozsudku (→ čl. 304, § 1). Žalovaná strana nemůže být přibrána k peněžité záruce, protože totiž nepožaduje od soudce žádnou službu. Výjimky jsou myslitelné, jestliže žalovaná strana vznesla protižalobu.

Soudce může nařídit, jakým způsobem je třeba jistotu složit. Rozhodnutí je třeba učinit co nejdříve, aby bylo zabráněno, že později vzniknou nevyrovnatelné náklady.

2. Ochrana platebně neschopného žalobce nebo nuzného žalovaného slouží brzké rozhodnutí o zajištění bezplatné právní ochrany, tedy sleva na nákladech řízení. Strana, která je finanční tísní, může poté zvážit, zda může vést proces resp. hájit se

proti žalobě. Tím, že tento předpis zmírňuje závislost spravedlivého vedení procesu na finančních předpokladech, slouží zájmu spravedlnosti kanonického řízení.

3. Předpoklady pro aplikaci záruky – bude brána v úvahu v zemích, ve kterých církve nedisponuje dostatečnými finančními prostředky, aby převzala nákladové riziko – nebo zajištění bezplatné právní služby se řídí v souladu s čl. 303, § 1, ^o 5 podle biskupem vydaných předpisů.
4. Ostatní otázky tohoto druhu (*aliae huiusmodi*) nejsou blíže specifikovány. V úvahu přicházejí námitky pro podjatost soudního personálu podle čl. 68, námitka chybějící procesní způsobilosti protistrany (→ čl. 119, § 1), atd.

Caput III

DE TERMINUS ET DILATIONIBUS

Kapitola III.

TERMÍNY A LHŮTY

Čl. 81

Změna lhůt

§ 1. Fatalia legis quae dicuntur, id est termini perimendis iuribus lege constituti, prorogari non possunt, neque valide, nisi petentibus partibus, coarctari (can. 1465, § 1).

§ 1. Takzvané zákonné lhůty, tedy časová rozmezí stanovená zákonem pro zánik práv, nemohou být prodlouženy; pokud o to strany nezažádají nemohou být ani platně zkráceny (kán. 1465, § 1).

§ 2. Termini autem iudiciales et conventionales, id est a iudice motu proprio vel consentientibus partibus statuti, ante eorum lapsum, poterunt, iusta intercedente causa, ab ipso iudice, auditis vel petentibus partibus, prorogari, numquam autem sine eorum assensu valide coarctari (cf. can. 1465, § 2).

§ 2. Avšak soudcovské a dohodnuté lhůty, tedy z moci soudce podle jeho uvážení nebo se souhlasem stran stanovené lhůty, mohou být před jejich uplynutím ze spravedlivého důvodu prodlouženy soudem po vyslechnutí nebo na žádost stran, nemohou však být platně zkráceny bez souhlasu stran (srov. kán. 1465, § 2).

§ 3. Caveat tamen iudex ne nimis diuturna pertractatio causae fiat ex prorogatione (cf. can. 1465, § 3).

§ 3. Soudce dbá, aby prodlužováním lhůt netrvalo projednání záležitosti příliš dlouho (srov. kán. 1465, § 3).

1. Procesní právo zná mezi údaji, které jsou ustanoveny pro časové zařazení určitých procesních úkonů, tzv. prekluzivní lhůty. Uplynou-li nevyužity, potom zanikají práva, které musela být uplatněna v průběhu lhůt (*fatalis* znamená osudný, osudový). Je třeba myslet zvláště na lhůty opravných prostředků (odvolání, stížnost na neplatnost), jejichž marné překročení slouží ke ztrátě možnosti jejich využití.
2. Zákonem stanovené prekluzivní lhůty nemohou být prodlouženy. Aby to nevedlo k nespravedlnosti je třeba prekluzivní lhůty považovat za užitečné lhůty, které běží jen tomu, kdo o tom ví a může jednat (→ kán. 201, § 2). Ovšem ten kdo tvrdí, že o lhůtě nevěděl nebo nemohl jednat, nese důkazní břemeno.
3. Zkrácení zákonné prekluzivní lhůty je možné jen na návrh stran. Použití plurálu indikuje, že nepostačí návrh jen jedné strany. Důvod je v tom, že by jednostranný návrh mohl škodit druhé straně.

4. Důležité zákonné lhůty jsou stanoveny pro následující případy:
 - předložení zmocnění prokurátora, čl. 106, § 2;
 - automatické připuštění žaloby, čl. 125;
 - předvolání strany po automatickém připuštění, čl. 126, § 2;
 - návrh na změnu předmětu sporu, čl. 135, § 4;
 - pomnutí stupně, čl. 146;
 - obnovené zasedání o rozsudku, čl. 248, § 5;
 - zveřejnění rozsudku, čl. 249, § 2;
 - stížnost na neplatnost cestou žaloby, čl. 271, čl. 273, čl. 274, § 3;
 - odvolání a následování odvolání, čl. 281, § 1 a čl. 284, § 1;
 - nový důkazní prostředek v záležitostech osobního stavu, čl. 290, § 1;
 - v ústním řízení (použitelné jen v nahodilých záležitostech), kán. 1659, kán. 1660, kán. 1661, kán. 1668, §§ 2 a 3;
 - nařízení dokazování, čl. 137;
 - zaslání prvostupňového rozsudku o neplatnosti manželství, čl. 264.
5. Lhůty stanovené soudcem mohou být stejně tak jako lhůty dohodnuté stranami soudcem prodlouženy, pokud je to v zájmu spravedlnosti výsledku procesu. Zkrácení proto není možné bez souhlasu stran, protože nelze opustit soudcem zaručené nebo dojednané lhůty.
6. § 3 varuje před prodlužováním lhůt, jestliže by se tím mohl prodlužovat proces. Zde stojí podle okolností proti sobě zájem na rychlém průběhu řízení a zájem na dostatečné době k přípravě procesních úkonů (→ čl. 72).

Čl. 82

Soudcovské lhůty

Ubi lex terminos haud statuat ad actus processuales peragendos, iudex illos praeferre debet, habita ratione naturae uniuscuiusque actus (can. 1466). Kde zákon nestanoví lhůty k provedení procesních úkonů, je povinen stanovit je soudce s přihlédnutím k povaze každého úkonu (kán. 1466).

1. V Konečném důsledku je smyslem tohoto článku rychlost procesu: Nemají být dány žádné procesní úkony, pro které je stranám dána libovolná doba během půl roku, jehož překročení podle čl. 146 způsobuje ztrátu zahájeného řízení. Tím má být předcházeno procesním průtahům.
2. Pokud zákon nepředvídá lhůtu pro procesní úkony stran, ochránce spravedlnosti nebo obhájce svazku, je soudce povinen takovou lhůtu stanovit. Výslovně je k tomu soudce vyzván v čl. 144, § 2, a čl. 164.
K zákonně normovaným lhůtám → čl. 81 bod 4.
3. Při stanovení lhůt má soudce zohlednit druh případného procesního úkonu a přitom uvážit, jakou dobu mají strany zapotřebí vynaložit.
4. Soudcem stanovená lhůta může být prodloužena a (se souhlasem stran) také zkrácena (→ čl. 81, § 2).

Čl. 83

Uplynutí lhůty

Si die ad actum iudiciale indicto vacaverit tribunal, terminus intelligitur prorogatus ad primum sequentem diem non feriatum (can. 1467). Jestliže v den určený pro soudní úkon měl soud volno, považuje se termín za posunutý na první následující pracovní den (kán. 1467).

1. Ustanovení o posledním dnu se řídí podle kán. 203. Není-li tento den dnem pracovním, lhostejno zda se jedná o svátek nebo soud nepracuje z jiného důvodu, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den soudu.
2. Tato úprava uspořuje zařízení jako schránky pro noční dopisy, vhozené zásilky umožňují datování také tehdy, když namísto nikdo není.

Caput IV

Kapitola IV.

DE LOCO IUDICII

MÍSTO SOUDU

Čl. 84

Uniuscuiusque tribunalis sedes sit, quantum fieri potest, stabilis, quae statutis horis pateat (can. 1468). Každý soud má, pokud možno, stálé sídlo a je otevřen ve stanovené hodiny (kán. 1468).

1. Článek neudává žádné údaje o tom, kde má být místo soudu, ani jakýkoliv údaj o tom, že diecézní soud musí být umístěn v úředním obvodu biskupa, který vede soud.
2. Z čl. 85, § 1, ale také ze zpravidla teritoriálního určení soudcovské moci (→ čl. 22, § 1 ve spojení s kán. 391 a kán. 372) lze uzavřít, že čl. 84 připisuje zřízení diecézního soudu dovnitř úředního obvodu pána soudu. Sídlo interdiecézního soudu ve smyslu čl. 23 a čl. 25° 3 a^o 4 bude stanoveno ve statutu zřízení. Přitom biskupská konference může usídlit jí zřízené soudy jen uvnitř svého území.
3. Přístupnost soudu je důležitá pro realizaci jeho pastorační úlohy. Především při otázkách, které se týkají *bonum commune* jako neplatnost manželství, musí církev ulehčovat cestu k soudu. Mohou se např. zřídit náběhová místa soudu, aby se oznámili decentralizovaně bydlící úředníci soudu se jmény a adresami, tak aby mohli být požádáni o porady a informace.
4. Čl. 84 požaduje jako zásadu, aby bylo sídlo soudu stabilní. Počítá s obtížnými poměry, které by mohly vyžadovat místní pohyblivost, tím že požaduje stabilitu sídla soudu jen podle možností.
5. Soud musí mít pevnou otevírací a návštěvní dobu. Je věcí soudní správy stanovit tyto časy a starat se o to, aby byly oznámeny možným zájemcům.

Čl. 85

Extrateritoriální výkon úřadu

§ 1. Iudex e territorio suo vi expulsus vel a iurisdictione ibi exercenda impeditus, potest extra territorium iurisdictionem suam exercere et sententiam ferre, certiore tamen hac de § 1. Soudce, násilím vyhnáný ze svého území, nebo jemuž je na něm zabráněno ve výkonu soudní moci, může svou moc vykonávat mimo své území a také vynést rozsudek, po předchozím oznámení této věci diecéznímu

re facto Episcopo dioecesano (can. 1469, § 1). biskupovi (kán. 1469, § 1).

§ 2. Praeter casum de quo in § 1, iudex, ex iusta causa et auditis partibus, potest ad probationes acquirendas etiam extra proprium territorium se conferre, de licentia tamen Episcopi dioecesani loci adeundi et in sede ab eodem designata (can. 1469, § 2).

§ 2. Kromě případu o němž v § 1, se může soudce ze spravedlivého důvodu a po vyslechnutí stran odebrat k získání důkazů i mimo vlastní území, po obdržení souhlasu místního diecézního biskupa a na jím určeném místě (kán. 1469, § 2).

1. Otázka, zda se jurisdikce soudce principiálně omezuje na území, nad nímž má pán soudu (biskup) odpovídající zmocnění, je sporná, je ale v čl. 32, § 2 pragmaticky vyřešena tím, že má být soudcovská činnost vykonávána v úřední oblasti soudu. Z toho je třeba čl. 85 rozumět jako výjimce.
2. § 1 pozitivně formuluje, že soudce může v určitých případech vykonávat svoji jurisdikci mimo území své diecéze. Není ovšem zvolena žádná vylučující formule, takže se musí přijmout, že by byl také v jiných případech výkon jurisdikce platný, i když také nedovolený. Tudíž je také zpravení biskupa jen předpokladem dovolenosti.
3. Možnost soudce provádět sám dokazování mimo své teritorium je dána při následujících předpokladech:
 - spravedlivý důvod;
 - slyšení stran; není vyžadován jejich souhlas; podle čl. 59, ^o1 je třeba slyšet také ochránce spravedlnosti a obhájce svazku, pokud se účastní;
 - dovolení místního biskupa místa, v němž chce být soudce činný.
4. Jmenované předpoklady nejsou konstitutivní. Jednání soudce není neplatné, pokud jich zčásti nebo také všech nedbal.

Caput V

DE PERSONIS IN AULA ADMITTENDIS ET DE MODO CONFICIENDI ET CONSERVANDI ACTA

Kapitola V.

PŘÍSTUP OSOB K SOUDNÍMU JEDNÁNÍ A ZPŮSOB VYHOTOVENÍ A UCHOVÁNÍ AKT

Čl. 86

Přítomnost

Dum causae coram tribunali aguntur, ii tantummodo adsint in aula quos lex aut iudex ad processum expediendum necessarios esse statuerit (cf. can. 1470, § 1).

V soudní síni jsou při projednávání záležitosti soudem přítomni pouze ti, jejichž účast stanovil zákon nebo soudce jako nutnou pro provedení řízení (srov. kán. 1470, § 1).

1. Obecné právo vychází z neveřejnosti kanonického soudního řízení. Pokud jsou vůbec prováděny kroky v řízení *in aula*, což se může stát jen při ústním jednání nebo výslechu, předpokládá se přítomnost toliko zákonně zúčastněných a advokátů, pokud soudce posledně uvedené výslovně nevyloučí (→ čl. 159, § 1, ^o1).
2. Z článku vyplývají kroky osob ze zákona nevyhnutelně zúčastněných na procesních úkonech. Při stanovení procesní otázky jsou to např. strany (v případě podle kán. 135, § 2), při slyšení svědků notář, při zasedání o rozsudku jen soudci.

3. Soudce může prohlásit další osoby za nezbytné pro vykonání procesního úkonu. Zákon mlčí o jeho možnosti připustit osoby v odůvodněném zájmu, i když nemají žádnou vlastní úlohu, jako např. takovou, která vyplývá ze vzdělání.

K zasedání o rozsudku ve smyslu čl. 248 nemohou být připuštěni jiní úředníci soudu, jak vyplývá z § 1 tohoto článku.

Čl. 87

Disciplína

Omnes iudicio assistentes, qui reverentiae et oboedientiae tribunalī debite graviter defuerint, iudex potest ad officium reducere, advocatos praeterea et procuratores etiam a munere in causa exercendo suspendere (cf. can. 1470, § 2).

Každého, kdo je přítomen soudnímu řízení a závažně porušil důstojnost a poslušnost patřící soudu, může soudce přimět k pořádku; advokátům a prokurátorům může mimoto pozastavit výkon služby v projednávané záležitosti (srov. kán. 1470, § 2).

1. Tento článek upravuje řádnou trestní pravomoc soudce. Může blíže neohrazenými tresty – kanonické tresty jsou uvedeny v kánn. 1331-1340 – vést všechny osoby přítomné v soudním síni k řádnému plnění jejich povinností, když se chovají nevhodně a chybí jim respekt a pozornost k pokynům soudce.
2. Advokátům, kteří jsou připuštěni biskupem, a prokurátorům, kteří jsou činní na základě zmocnění strany, může soudce odepřít jejich postavení v řízení. Podobné sankce obsahuje kán. 1489.
3. Soudce může odříci advokátům a prokurátorům právo vykonávat službu v příslušné záležitosti. Tímto formuluje instrukce úžeji a lépe než kán. 1470, § 2.

Čl. 88

Akta záležitosti – akta procesu

§ 1. Acta iudicialia, tum quae meritum quaestionis respiciunt, seu acta causae, tum quae ad formam procedendi pertinent, seu acta processus, scripto redacta esse debent (can. 1472, § 1).

§ 1. Soudní akta, která se týkají jednak podstaty otázky čili akta záležitosti, jednak která patří k formě řízení čili akta řízení, musí být vyhotovena písemně (kán. 1472, § 1).

§ 2. Singula folia actorum numerentur et authenticitatis signo muniantur (can. 1472, § 2).

§ 2. Jednotlivé listy akt se číslují a opatří podpisem za účelem věrohodnosti (kán. 1472, § 2).

1. Článek vyjadřuje princip písemnosti kanonického řízení, který je modifikován jen v ústním řízení (kánn. 1656-1670); toto je však v manželském procesu použitelné jen v řízení o nahodilé záležitosti (čl. 6 a čl. 224).

Princip písemnosti znamená v řízení o neplatnost manželství vyloučení osobního spojení stran navzájem v soudní souvislosti.

2. S pojmy *actus* a *actum* zachází procesní právo nejednotně. Zatímco maskulinní forma míní především úkon, neutrální také výsledek („akta“ v kancelářském smyslu), používá kodex obě slova pro oba významy, zčásti skrze objasňující adjektiva (*acta iudicialia*, *acta processualia*). Zde v čl. 88 je však konečně řeč o písemných aktech, tedy o dokumentech, které zachycují procesní průběh.

3. *Acta iudicialia*, která jsou akty vedenými u soudu, rozlišuje čl. 88 jak následuje na:
 - akta záležitosti (*acta causae*) jsou obsahově důležité pro rozhodnutí záležitosti. K nim patří protokoly o výsledcích a listinné důkazy, hodnocení vlivu, hodnocení věrohodnosti, znalecké posudky, ale také rozsudek jako podklad pro řízení dalšího stupně.
 - akta procesu (*acta processus*) jsou formálně důležitá pro průběh řízení. V nich jsou zachyceny potřebná předvolání a opatření k vedení řízení, která mají nanejvýš význam pro procesní námitky, nikoliv však pro rozhodnutí o záležitosti. *Acta processualia* jsou naproti tomu samotné procesní úkony, o jejichž formálně správném provedení podávají údaje *acta processus*.
4. Zatímco akta procesu mají svůj vlastní význam, jen dokud je projednáváno příslušné řízení u soudu – mohou kromě toho sloužit jako důkaz námitky nebo předpokladů opětovného použití, – jsou akta záležitosti trvale účinné jako veřejné listiny o formálních a obsahových výsledcích dokazování. Jsou proto použitelné také v jiném řízení.
5. § 2 požaduje pro akta vyznačení autentičnosti. Průběžné číslování vylučuje, aby mohlo být něco z akt nezpozorováno. Doložka pravosti jistí proti falšování. Zákonný předpis vychází očividně z akt, jejichž listy jsou od sebe lehce oddělitelné a zaměnitelné. Pokud to ospravedlňují technické předpoklady, postačuje doložka pravosti na složce, která je zajištěna proti výměně jednotlivých listů.

Čl. 89

Nahrazení podpisu

Quoties in actis iudicialibus partium aut testium subscriptio requiritur, si pars aut testis subscribere nequeat vel nolit, id in ipsis actis adnotetur, simulque iudex et notarius fidem faciant actum ipsum de verbo ad verbum partii aut testi perlectum fuisse, et partem aut testem vel non potuisse vel noluisse subscribere (can. 1473).

Kdykoliv se na soudních aktech vyžaduje podpis stran nebo svědků a jestliže strana nebo svědek nemůže nebo nechce podepsat, poznamená se to v aktech a soudce a notář zároveň osvědčí, že tento akt byl straně nebo svědkovi slovo za slovem přečten, a že strana nebo svědek nemohli nebo nechtěli podepsat (kán. 1473).

1. Podpis strany nebo svědka pod dokumenty, které opakují jejich vyjádření, jsou zpravidla garancí správnosti a současně podkladem k tomu, aby byl obsah po právu připsán dotčené osobě. Proto je podpis pravidelným předpokladem pro platnost.
2. Nalézání pravdy by mohlo být v kanonickém procesu ztíženo, pokud by nebylo zmařeno, pokud by byl vlastní podpis dotčené osoby nenahraditelný. Na místo podpisu nemožného pro chybějící schopnosti nebo také podpisu odepřeného může nastoupit skutečnost osvědčení soudními úředníky, soudcem a notářem, že písemnost byla straně nebo svědkovi doslova přečtena. K problému odepření podpisu po soudním slyšení → čl. 175 body 4-5.
3. Právo nevyžaduje, aby strana nebo svědek souhlasili. Soudce však musí, pokud nechce vzbudit špatný dojem průběhem přečtení namísto podpisu a tím padělat základ pro rozhodnutí soudu, zanést do akt eventuální protest osoby, o jejíž výpovědi je řeč.

Čl. 90

Pořízení akt

§ 1. Si causa apud forum appellationis cognoscenda sit, actorum exemplar, fide facta a notario de eius authenticitate et integritate, ad tribunal superius mittatur (cf. can. 1474, § 1).

§ 1. Jestliže má být záležitost přezkoumána odvolacím soudem, zašlou se vyššímu soudu opisy akt s notářským osvědčením jejich věrohodnosti (srov. kán. 1474, § 1).

§ 2. Si acta exarata fuerint lingua tribunali superiori ignota, transferantur in aliam eidem tribunali cognitam, cautelis adhibitis, ut de fideli translatione constet (can. 1474, § 2).

§ 2. Jestliže akta byla vyhotovena jazykem, který nezná vyšší soud, přeloží se do jiného jazyka, který soud zná, a poskytne se záruka věrnosti překladu (kán. 1474, § 2).

1. Akta procesu, proti jehož rozhodnutí bylo podáno odvolání nebo které muselo být zasláno odvolacímu soudu z úřední povinnosti (→ čl. 264), jsou nejdůležitějším podkladem také pro řízení v odvolacím stupni. § 1 nevyžaduje, aby byl poslán originál nebo prvopis, nýbrž postačí *exemplar*, duplikát nebo kopie. Ovšem notář nižšího soudu musí potvrdit pravost, tj. úplnost a shodu vyhotovení s akty, které byly v základu rozsudku nižšího stupně.
2. Překlad může být nutný, když je podáno odvolání k Římské Rotě a jazykem akt není latina, italština, francouzština, španělština nebo angličtina, a také tehdy, když je odvolací soud činný v jiné jazykové oblasti než předchozí stupeň.
3. Korektnost překladu může být soudcem zajištěna svědomitým výběrem překladatele, tj. má mít odborné znalosti. Jinak může docházet k nedorozuměním, které právě pro nedostatek znalosti jednoho nebo druhého jazyka ani nižší soud ani vyšší soud nepostřehnou. Taková nedorozumění mohou především v řízení o neplatnost manželství, při nichž má znění výpovědi značný význam, zfalšovat rozhodnutí.

Čl. 91

Vrácení listin

§ 1. Iudicio expleto, documenta quae in privatorum dominio sunt, restitui debent, retento tamen eorum exemplari a notario signo authenticitatis munito (cf. can. 1475, § 1).

§ 1. Po ukončení soudního řízení se musí vrátit listiny, které jsou vlastnictvím soukromých osob, ponechá se však jejich opis opatřený notářem doložkou pravosti (srov. kán. 1475, § 1).

§ 2. Moderator cancellariae et notarii sine iudicis mandato tradere prohibentur exemplar actorum iudicialium et documentorum, quae sunt processui acquisita (cf. can. 1475, § 2).

§ 2. Moderátorovi kanceláře a notáři je zakázáno bez pověření soudce vydat opis soudních akt a listin, které byly opatřeny k řízení (srov. kán. 1475, § 2).

1. Dokumenty, které byly dány soukromými osobami za účelem dokazování k soudním aktům, zůstávají ve vlastnictví těchto osob. Pokud nebyly vráceny originály ihned po pořízení autentické kopie nebo opisu, má se tak stát po ukončení procesu. Duplikát však zůstává u akt.
2. Notář a kancléř smějí dát vyhotovení písemností z ruky, jen pokud to nařídil soudce. Obecné oprávnění k vydání akt advokátům stran po zveřejnění akt obsahuje kán. 1598.

Důvody, ze kterých může soudce nařídit vydání písemností, mohou vyplývat mimo jiné z pohledů práva na obhajobu nebo opatření důkazů.

Titulus IV DE PARTIBUS IN CAUSA	Stat' IV. PROCESNÍ STRANY
Caput I DE IURE IMPUGNANDI MATRIMONIUM	Kapitola I. PRÁVO NAPADNOUT MANŽELSTVÍ

Čl. 92

Žalobní právo

Habiles sunt ad matrimonium impugnandum: Způsobilí napadnout manželství jsou:

1° coniuges sive catholici sive acatholici (cf. cann. 1674, n. 1; 1476; art. 3, § 2);

1° manželé, ať katolíci nebo nekatolíci (srov. kán. 1674, n. 1; 1476; čl. 3, § 2)

2° promotor iustitiae, cum nullitas iam divulgata est, et matrimonium convalidari nequeat aut non expediat (cf. can. 1674, n. 2).

2° ochránce spravedlnosti, jestliže se neplatnost stala známou a manželství nelze zplatnit nebo zplacení není účelné (srov. kán. 1674, n. 2).

1. Kán. 1476 přiznává žalobní právo každé osobě. Všechna omezení, která byla očekávána nebo která znalo dřívější právo, odpadla:

- omezení žalobního práva na katolíky, což by mohlo být myslitelné podle kán. 11 a odpovídající interpretace kán. 96, kán. 204 a kán. 205, a což bylo případem také ve starém právu do roku 1973 (čl. 35, § 3, *Provida mater*);

- omezení žalobního práva v případě zavinění (kán. 1971, § 1, ° 1 CIC/1917, čl. 37, § 1 *Provida mater*).

Již tedy neexistuje omezení, a to jakýmkoliv způsobem. Rozsáhlá právní ochrana je zajištěna až kam stačí vytyčené úkoly církevních soudů.

2. Čl. 92 nemluví o *actio nulitatis matrimonii*, nýbrž o *ius ad impugnandum matrimonium*. Možnosti napadení manželů a ochránce spravedlnosti zahrnuté do tohoto kánonu jsou velmi odlišné povahy.

3. Řízení o neplatnost manželství je prováděno církví k objasnění otázky ohledně osobního stavu osob, které jsou podle zdání práva oddáni, ačkoliv toto právní zdání může být ve své správnosti zpochybněno. Jedná se o určovací řízení. Iniciační právo, které je u manželů žalobním právem, protože odpovídá určení právního nároku uplatněného u soudu, se řídí zájmem na právní ochraně, který nesmí být koncipován příliš dalekosáhle. Církev má na základě svého pojetí manželství veřejný zájem na tom, aby manželství za jejich trvání nebyla zpochybnována, avšak především, aby nerozlučitelná manželství nebyla prohlašována za neplatná. Přiznává tedy z principu žalobní právo jen těm, jejichž osobní stav je třeba objasnit (pro nekatolíky → čl. 3, § 2; k ochránci spravedlnosti → body 6-9).